

WONINGVOORRAAD EN BIJSTANDSAFHANKELIJKHEID

Analyse van de ontwikkeling in de 7 grote MRA-gemeenten

17 oktober 2018

Samenvatting

Hoofdvraag

Breng voor de zeven grootste MRA-gemeenten in beeld:

- Of de bijstandsafhankelijkheid gelijk is verdeeld
- Of de hoeveelheid sociale huurwoningen gelijk is verdeeld
- Of deze verdeling verandert

Conclusies

- Amsterdam geeft uit het totale budget aan inkomensondersteuning per inwoner veruit het meeste uit (bijna vijf keer zoveel uit als Amstelveen en bijna vier keer zoveel als Haarlemmermeer).
- De bijstandsafhankelijkheid in de MRA neemt toe en is ongelijk verdeeld: in Amsterdam is het aandeel bijstandsgerechtigden 3 à 4 keer zo hoog als in Amstelveen en Haarlemmermeer, in Almere en Zaanstad rond de 2 keer. Het verschil tussen Amsterdam en de rest van de MRA wordt wél al sinds 2011 kleiner. Behalve in Amsterdam groeit het aantal bijstandsgerechtigden in alle grote gemeenten procentueel sneller dan de bevolking
- Amsterdam en Zaanstad (en ook Purmerend en IJmond) kennen een relatief grote sociale voorraad en zijn daardoor relatief toegankelijk voor lage inkomens, Amstelveen en vooral Haarlemmermeer kennen een relatief kleine sociale voorraad, en afgezet tegen die voorraad een nog kleiner aantal bijstandsgerechtigden. Amsterdam huisvest als enige grote MRA-gemeente procentueel meer van de MRA-bijstandsgerechtigden dan van de MRA-inwoners

Scope

De analyse is een cijfermatige inventarisatie, zonder beleidsaanbevelingen. Daarbij is het belangrijk om te vermelden dat er geen onderliggende verbanden tussen budgetten, aantallen bijstandsontvangers en aantallen sociale huurwoningen zijn onderzocht. De onderliggende relatie tussen aantal bijstandsontvangers en beleidskeuzes van individuele gemeenten zijn ook niet onderzocht.

Afbakening: breng de ontwikkeling van bijstandsafhankelijkheid en ontwikkeling sociale voorraad in beeld

Binnen scope

- De ontwikkeling van het aantal bijstandsgerechtigden per gemeente
- De omvang van de uitgaven aan bijstand (7 grootste MRA gemeenten) in 2017
- De omvang van de gemeentelijke uitgaven aan inkomensondersteuning uit eigen middelen (5 grootste MRA gemeenten) in 2017
- De ontwikkeling van het aantal sociale woningen per gemeente
- Dit alles in relatie tot de ontwikkeling van het aantal inwoners van die gemeenten

Buiten scope (maar interessant voor vervolg)

- Verband tussen clustering bijstandsgerechtigden, SES-scores en koppeling met zorgkosten
- Nadere analyse van de daadwerkelijke financiële risico's op sociale budgetten, en solvabiliteit van gemeenten
- Analyse van het verband tussen de ontwikkeling van de sociale voorraad en de toewijzing aan bijstandsgerechtigden
- Analyse van de woonsituatie en microclustering van bijstandsgerechtigden op buurt- en wijkniveau

Conclusies: De verschillen in uitgaven voor inkomensondersteuning tussen MRA-gemeenten zijn groot en nemen toe

Amsterdam geeft uit het totale budget aan inkomensondersteuning (rijksbudget en eigen middelen) per inwoner bijna 40% meer dan nummer twee op de lijst, Almere. Verder valt op dat Amsterdam per inwoner bijna vijf keer zoveel uitgeeft als Amstelveen en bijna vier keer zoveel als Haarlemmermeer.

Amsterdam, Almere en Zaanstad geven uit eigen middelen aan inkomensondersteuning per inwoner ongeveer even veel uit. Daarmee geven ze ongeveer het dubbele uit van Haarlemmermeer en Haarlem.

De reden voor deze verschillen is voornamelijk dat het aandeel uitkeringsgerechtigden in de bevolking in Amsterdam (4,3%) veel hoger is dan in de andere steden (laagste: Amstelveen: 1,1%) en de rest van de MRA (1,5%).

De omvang van de sociale woningvoorraad verschilt sterk tussen de zeven grootste MRA-gemeenten. Deze is in Amsterdam (42% van de voorraad) en Zaanstad (38%) het grootst, schommelt in de rest van de grote steden net onder de 30%, en is in 'rest MRA' (24%) en Haarlemmermeer (22%) het kleinst.

De meeste bijstandsgerechtigden wonen in een sociale huurwoning. De ratio bijstandsgerechtigden – sociale huurvoorraad verschilt sterk tussen de steden. Almere kent een ratio van 25% (1 bijstandsgerechtigde op 4 sociale woningen). Amsterdam volgt met 20%, Haarlem, Hilversum, Zaanstad en Haarlemmermeer volgen rond 15%, Amstelveen kent een ratio van 12%.*

De groei van het aantal bijstandsgerechtigden is in de steden ten noorden van Amsterdam (Purmerend, Zaanstad, IJmond) groter dan ten zuiden (Haarlemmermeer, Amstelveen, Hilversum). Een op de vier extra inwoners in steden ten noorden van Amsterdam ontvangt bijstand, tegenover een van de ruim dertien ten zuiden van Amsterdam.

Door de verschillende keuzes die individuele gemeenten maken over de inzet van inkomensondersteunende maatregelen, zijn ontvangers in Amsterdam, Zaanstad en Almere gemiddeld beter af dan die in Haarlem en Haarlemmermeer.

* De koppeling tussen de bijstandsgerechtigden en sociale huurwoningen is alleen getalsmatig gemaakt. We hebben niet onderzocht in hoeverre bijstandsgerechtigden daadwerkelijk in een sociale huurwoning wonen

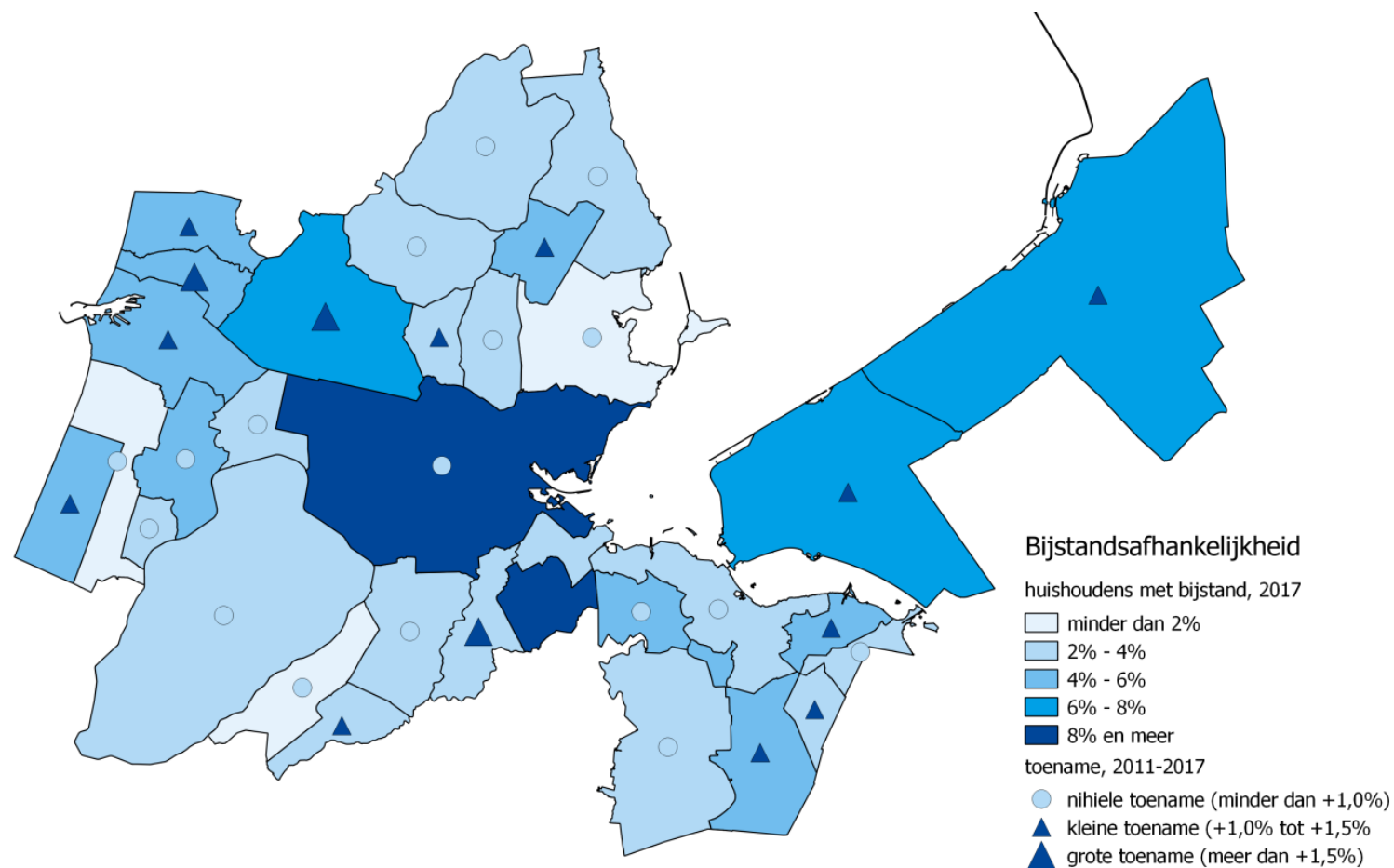
ANALYSE

De bijstandsafhankelijkheid in de MRA neemt toe en is ongelijk verdeeld

Individuele bijstandsgerechtigden (2011-2017)

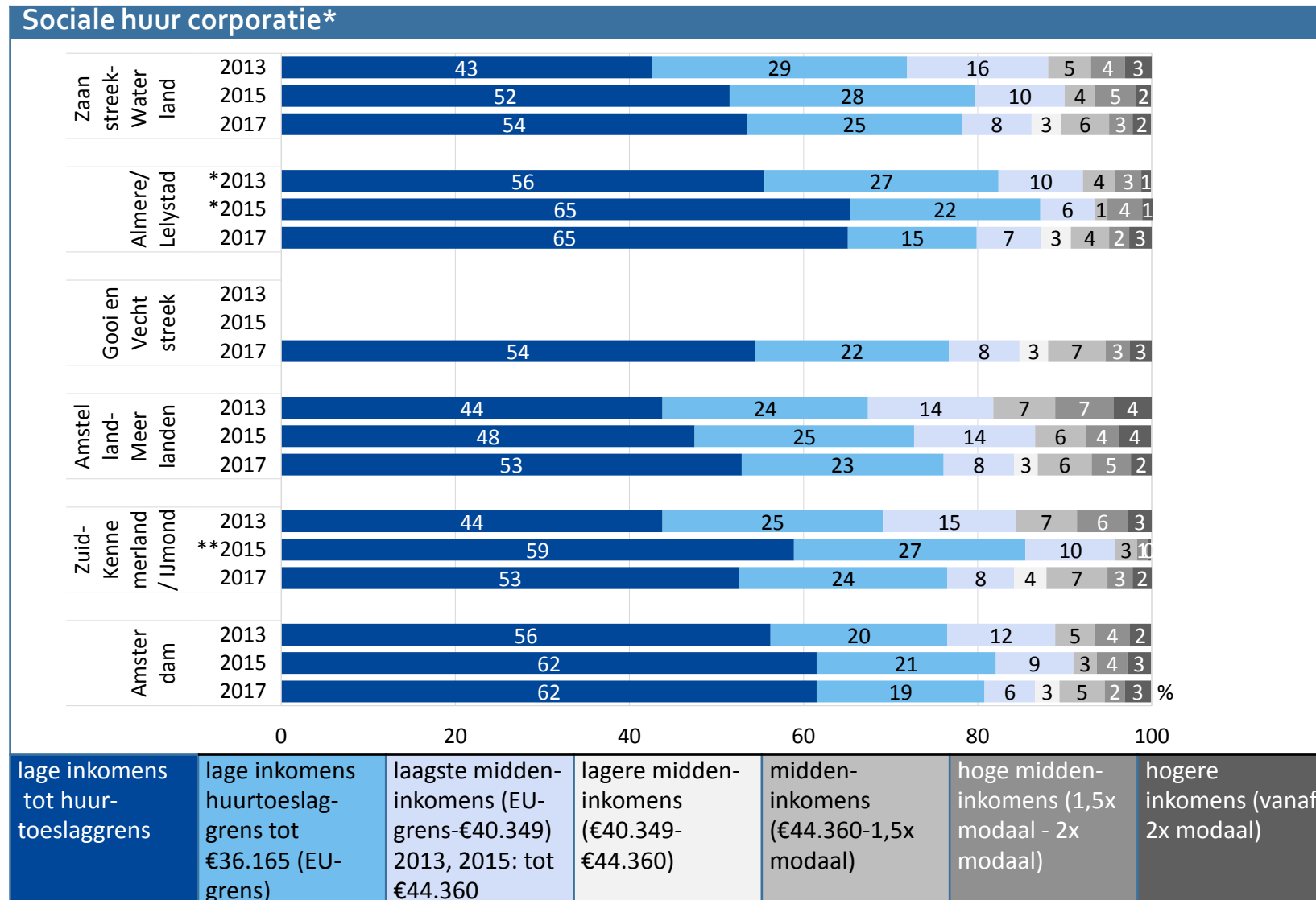
	aantal in 2017	Toename 2011-2017
Nederland	389500	77080 (25%)
MRA Totaal	65490	9490 (17%)
Almere	5440	1110 (26%)
Amstelveen	1000	210 (27%)
Amsterdam	36560	2080 (6%)
Haarlem	3370	700 (26%)
Haarlemmermeer	1840	520 (39%)
Hilversum	1920	470 (32%)
Zaandstad	3870	1430 (59%)
Overig MRA	11490	2970 (35%)

Huishoudens met een bijstandsuitkering per gemeente, 2017, en stijging 2011-2017 (procentpunten)*

* Bron: OIS Amsterdam

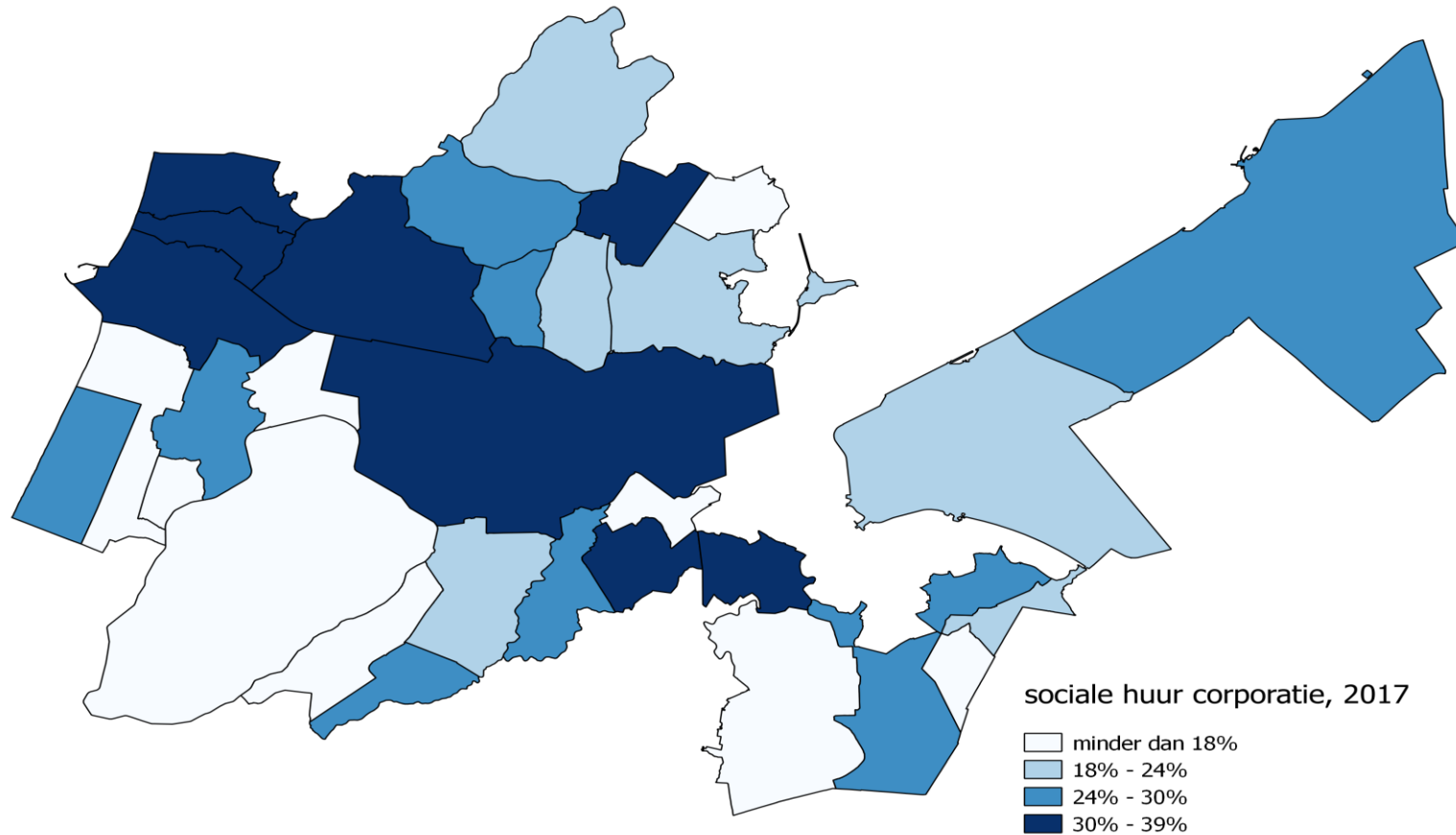
Sociale huurwoningen worden in de MRA in toenemende mate bewoond door (zeer) lage inkomens

* Bron: WIMRA

Amsterdam, Zaanstad, Purmerend en IJmond zijn door de omvang van de sociale voorraad relatief toegankelijk voor lage inkomens

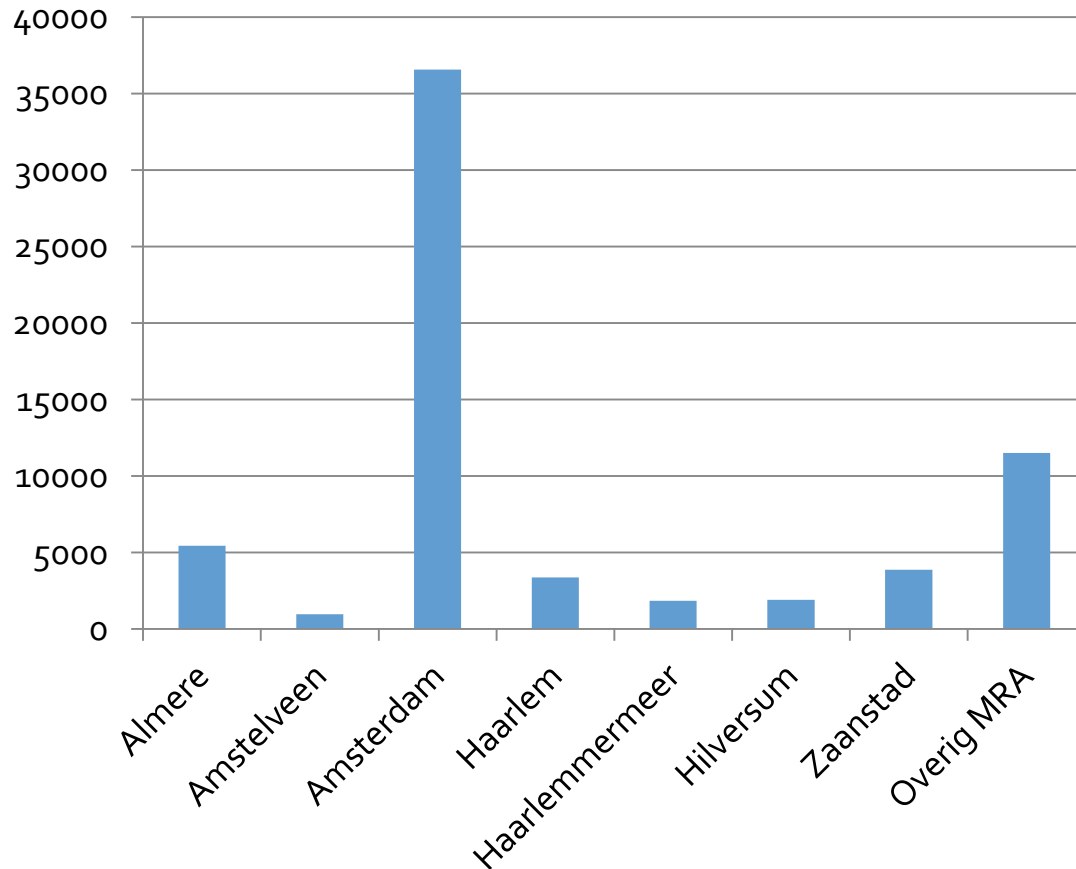
Sociale huur van corporaties, 2017*

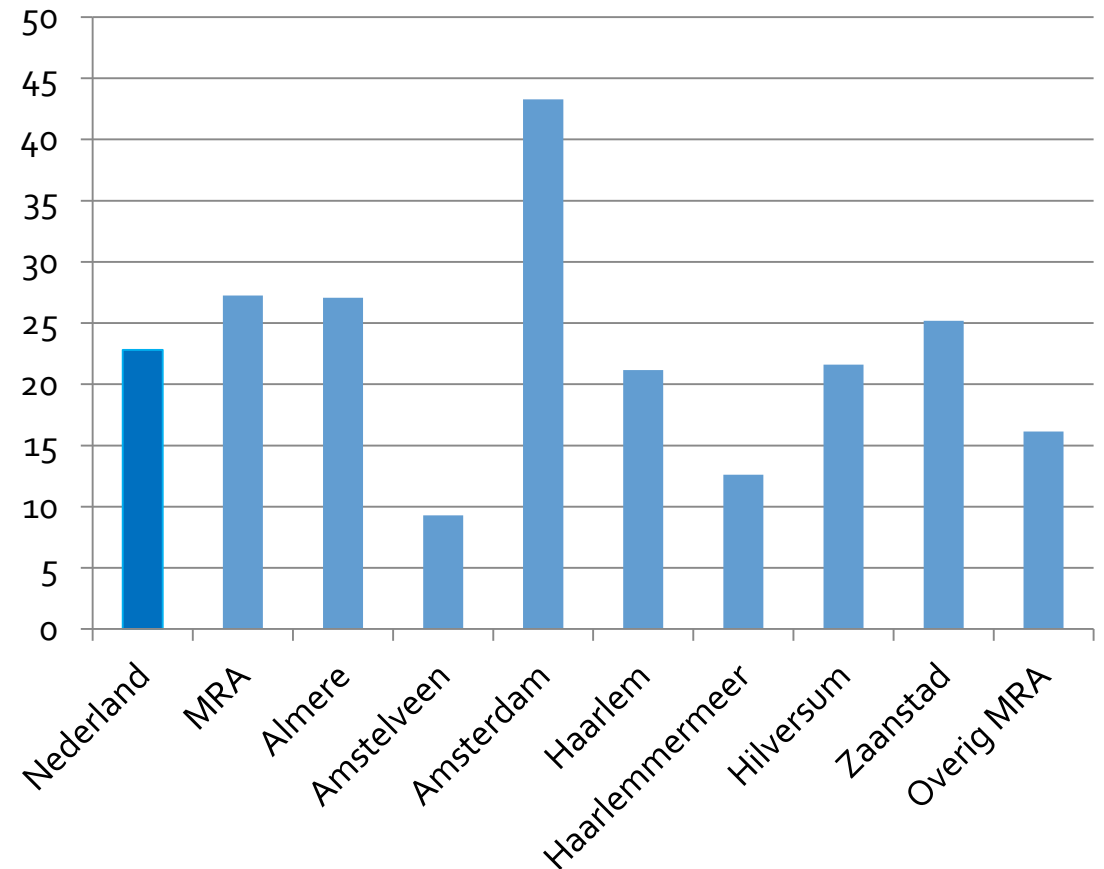
* Bron: OIS Amsterdam, op basis van CBS-reeks sociale huur van corporaties

De omvang van het aantal bijstandsgerechtigden is mede hierdoor zowel absoluut als naar aandeel van de bevolking ongelijk verdeeld

Totaal bijstandsgerechtigden in de MRA (stand 2017)

Bijstandsgerechtigden per 1.000 inwoners (stand 2017)

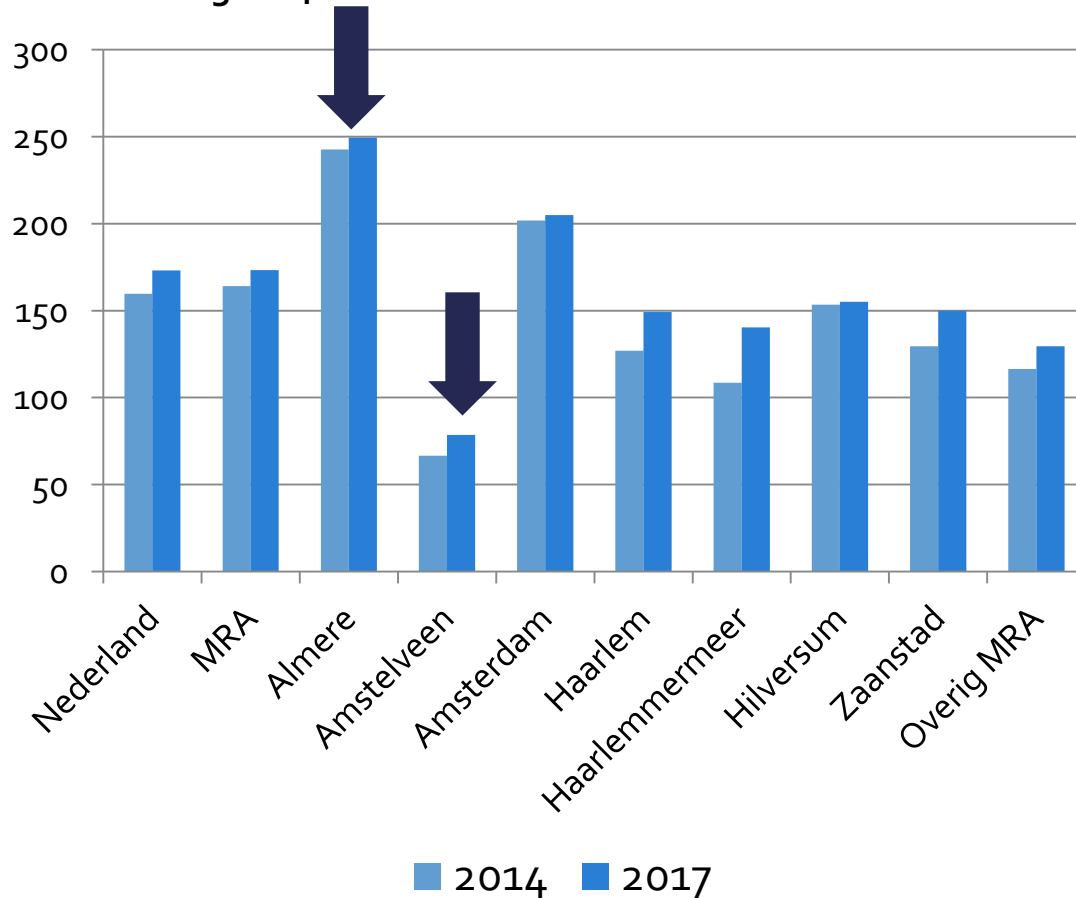

Per 1.000 corporatiewoningen* zijn er in Almere en Amsterdam ruim twee keer zoveel bijstandsgerechtigden als in Amstelveen

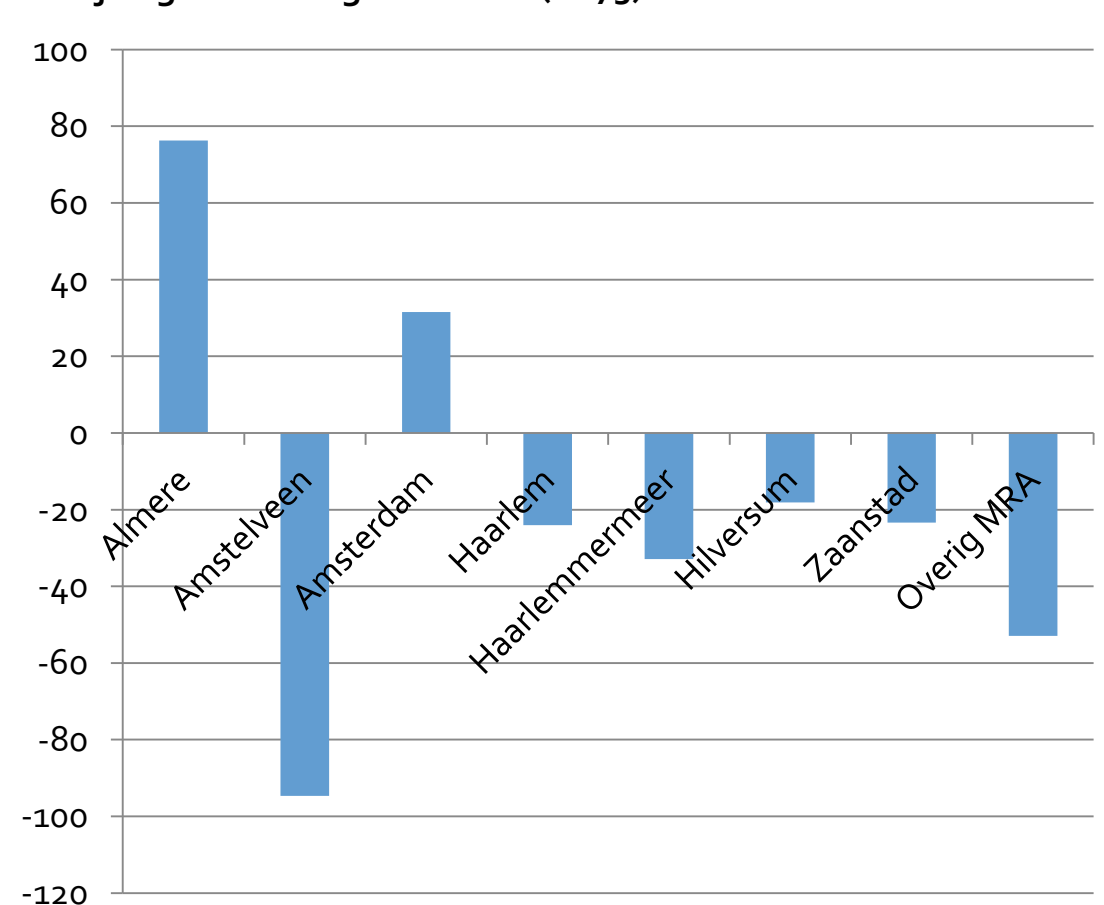
In Amstelveen wonen dus meer niet bijstandsgerechtigden in de sociale voorraad

Aantal bijstandsgerechtigden per 1.000 corporatiewoningen

Ontwikkeling 2014-2018

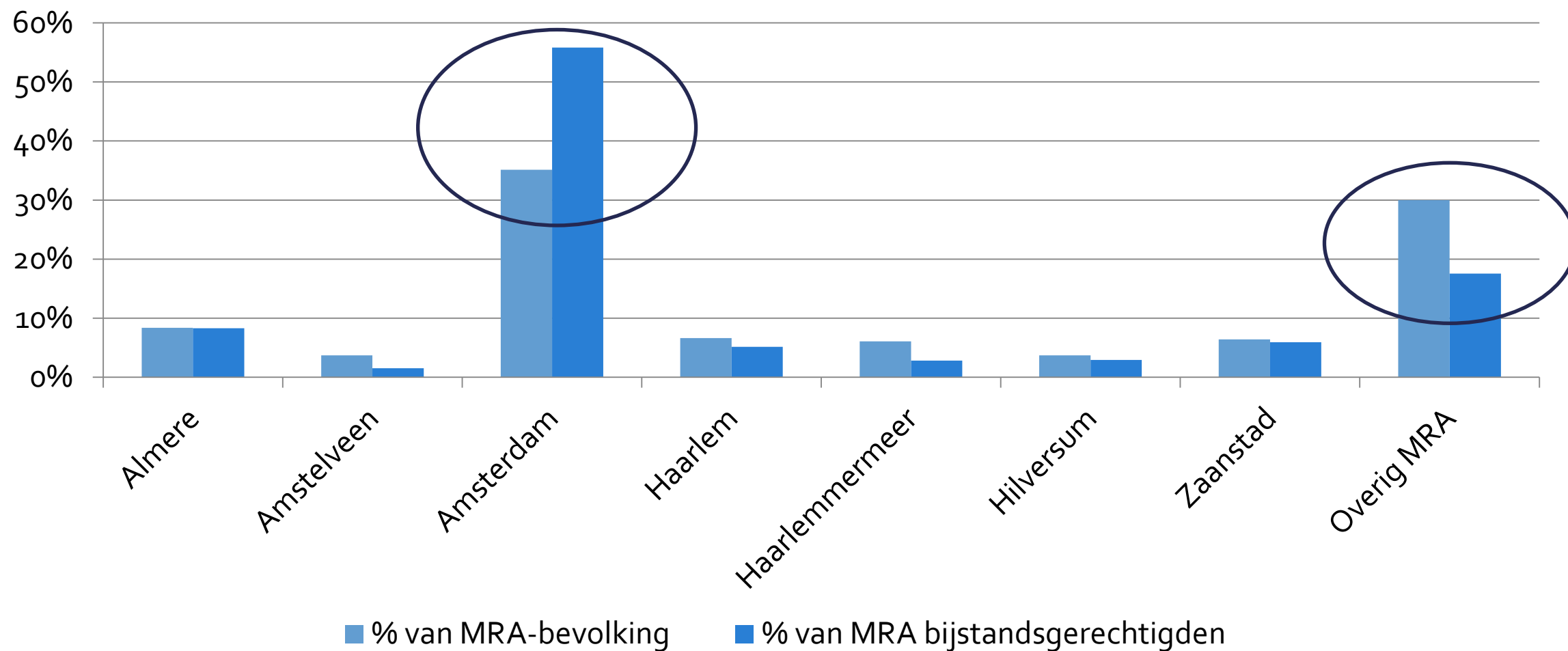
Afwijking van MRA-gemiddelde (= 173) in 2018

* CBS reeks woningen in eigendom van corporaties

Amsterdam huisvest als enige grote MRA-gemeente procentueel meer MRA-bijstandsgerechtigden dan MRA-inwoners

Aandeel van inwoners en bijstandsgerechtigden in totaal MRA, per gemeente (2017)

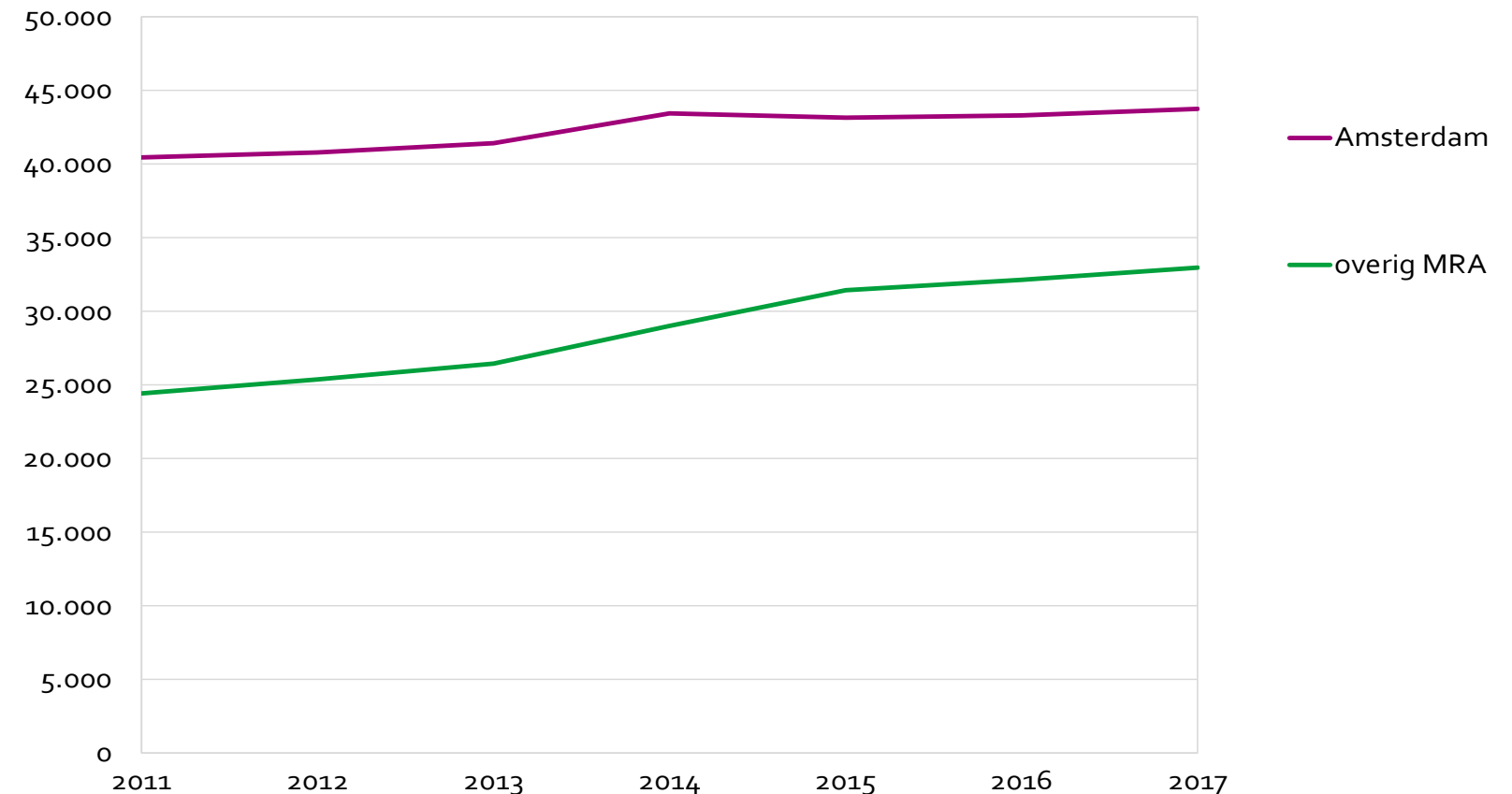

Het verschil tussen Amsterdam en de rest van de MRA wordt wél al sinds 2011 kleiner

Achtergrondconclusies

- Het is opvallend dat de stijging van het aandeel bijstandsgerechtigden in Amsterdam (+2.080 tussen 2011-2018) aanzienlijk kleiner is dan die in de rest van de MRA (+7.410).
- Grootste groei in Almere (+1.110) en Zaanstad (+1.430).
- De aanwezigheid van corporatiewoningen met een sociale huurprijs vergroot de kans op groei huishoudens met bijstandsuitkering.
- Recente instroom in de corporatiesector: relatief groot aandeel statushouders en mensen die vanuit een instelling of opvang zelfstandig zijn gaan wonen.

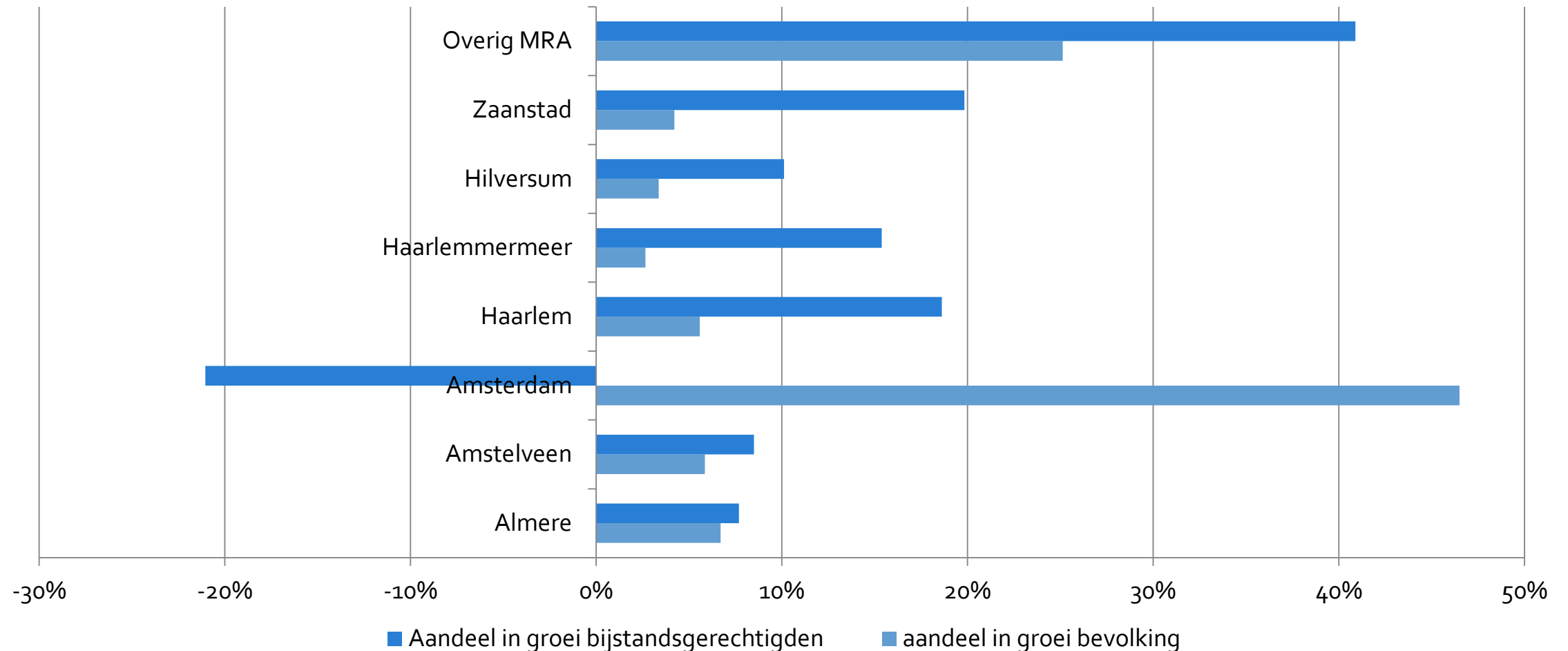
Huishoudens met een bijstandsuitkering, Amsterdam en overig MRA, 2011-2017*

Bron: waarstaatjegemeente.nl/CBS Participatiewet, bewerking OIS Amsterdam

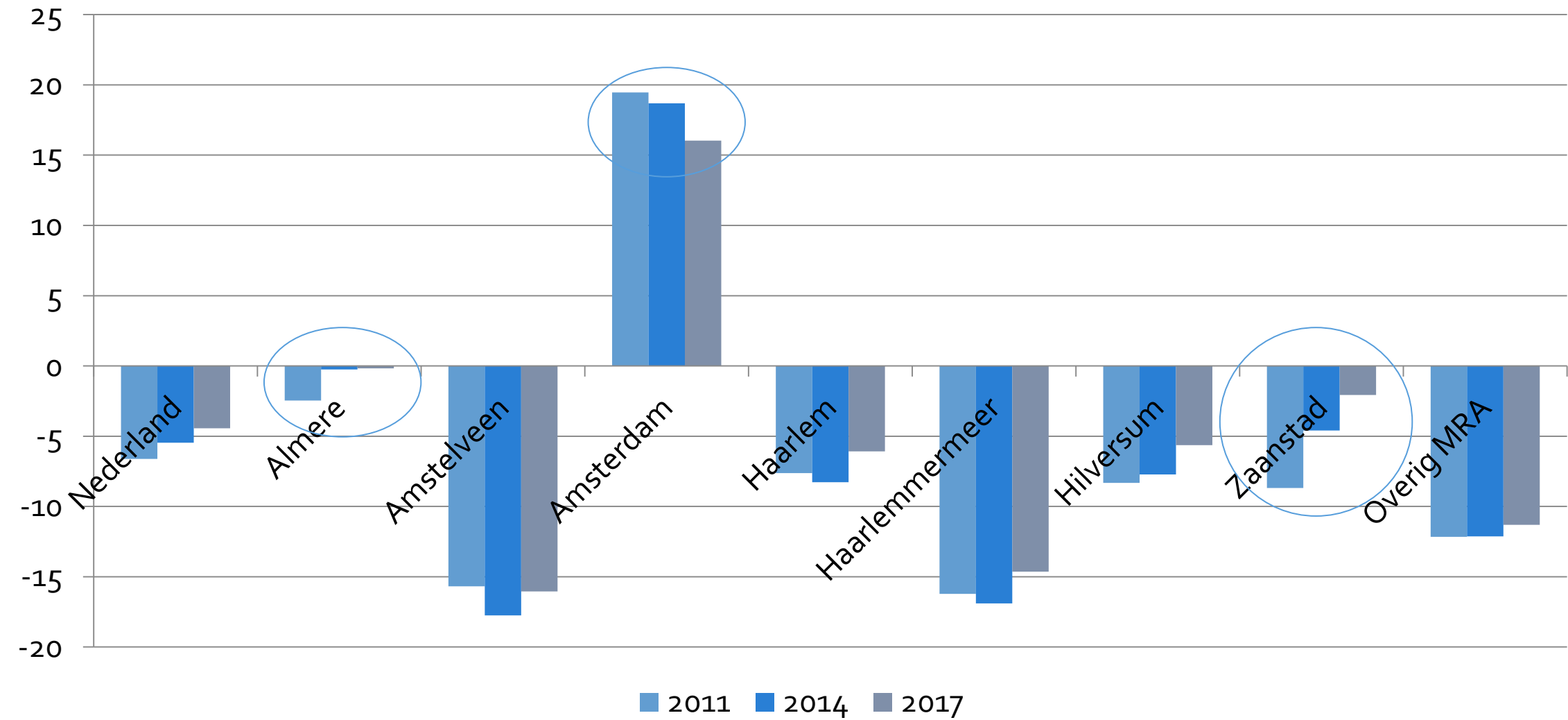
Dat komt doordat behalve in Amsterdam, de relatieve groei van bijstandsgerechtigden overal groter is dan die van de bevolking

Gemeentelijk aandeel in de MRA-groei van bevolking en bijstandsgerechtigden tussen 2014 en 2017

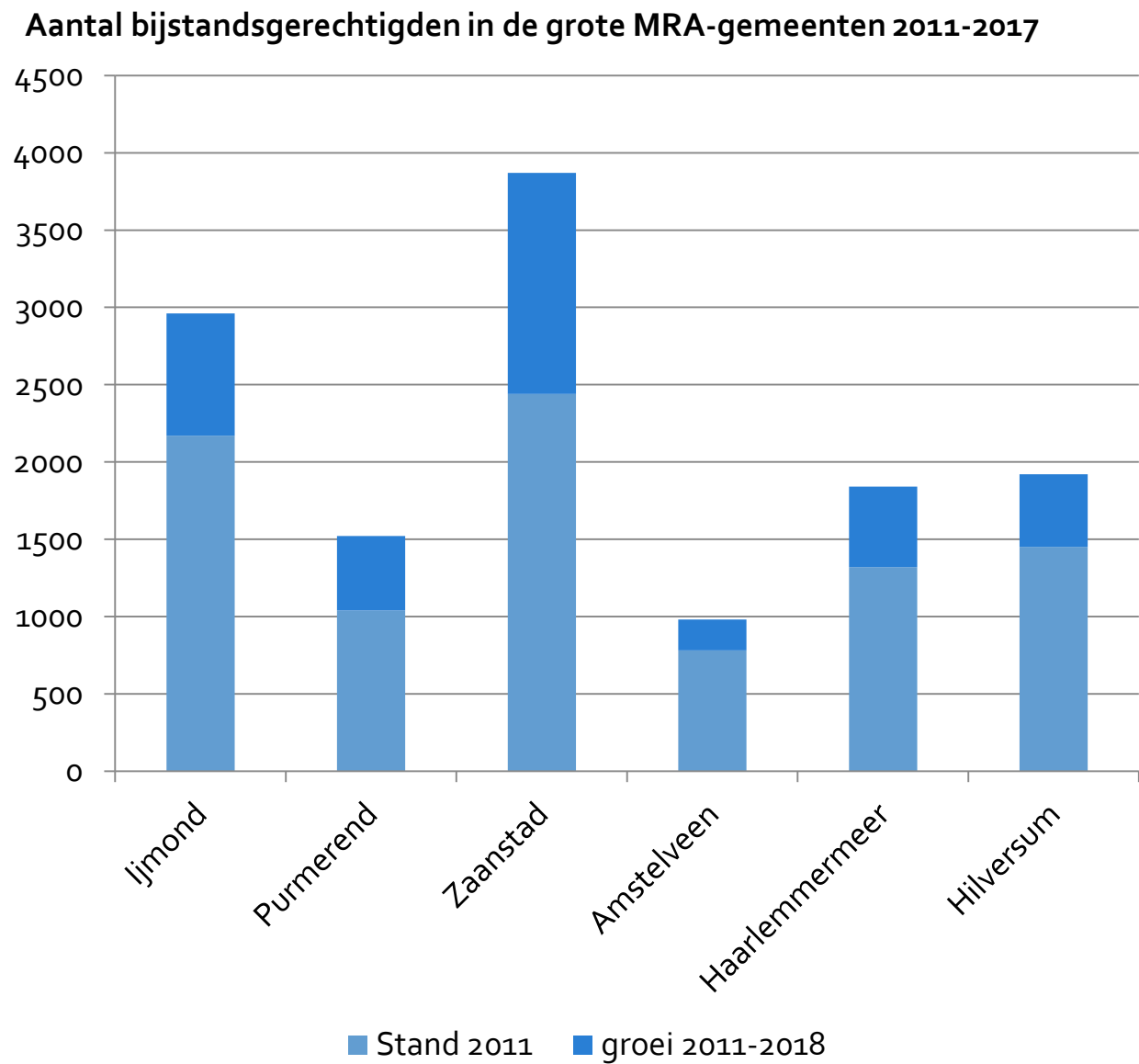

Verschillen tussen de andere gemeenten groeien - vooral in Zaanstad en Almere groeit het aandeel bijstandsgerechtigden snel

Bijstandsgerechtigden per 1.000 inwoners, afwijking van MRA-gemiddelde

Dat zie je terug in de groei van het aantal bijstandsgerechtigden, die in de steden ten noorden van Amsterdam groter is dan ten zuiden

Groei 2011 t/m 2017		
	Groei bevolking	Waarvan bijstandsgerechtigden
NOORD	11.724	2.700
IJmond	2487	790
Purmerend	890	480
Zaanstad	8347	1430
ZUID	16.129	1.190
Amstelveen	8599	200
Haarlemmermeer	3215	520
Hilversum	4315	470

Een op de vier extra inwoners in steden ten noorden van Amsterdam ontvangt bijstand, tegenover een van de ruim dertien ten zuiden van Amsterdam.

Er zijn sowieso flinke verschillen in de bedragen die gemeenten per hoofd van de bevolking uitgeven aan inkomensondersteuning

Directe uitgaven aan huishoudens die recht hebben op inkomensondersteuning (2017)

In 2017 ontvingen in de MRA 65.000 mensen een bijstandsuitkering. Dit aantal is gestegen, in 2011 ging het om 56.000 mensen. In aandeel nam het toe van 2,55% in 2011 naar 2,72% in 2017.

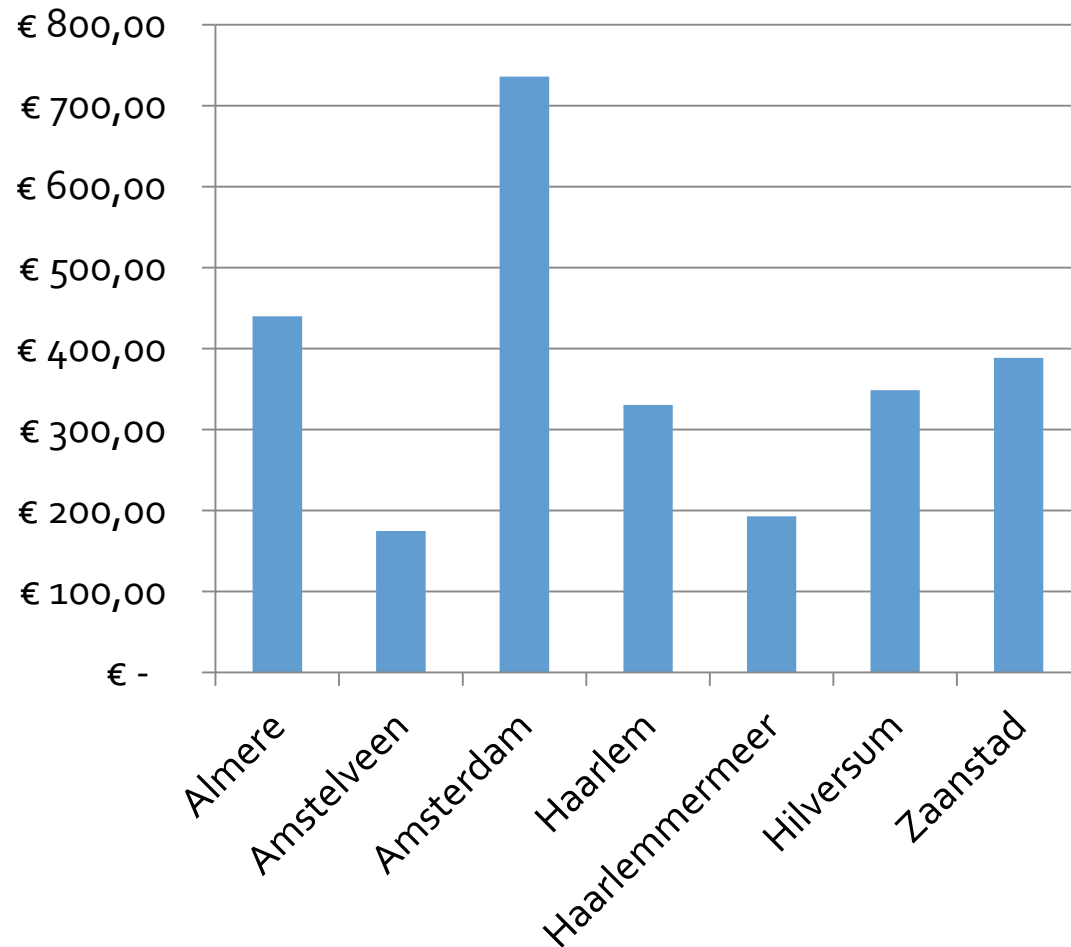
Deze analyse zoomt in op de 7 MRA-steden met meer dan 80.000 inwoners

	Inwoners	Bijstands- ontvangers	Rijksgeld	Gemeentelijk jaarbudget*	
			BUG-budget	Totaal	Per inwoner
Almere	196.013	5.440	86,2 mln	€ 13,1 mln	€ 66,63
Amstelveen	89.294	980	15,6 mln	*	*
Amsterdam	810.937	36.560	596,8 mln	€ 56,9 mln	€ 70,14
Haarlem	155.147	3.370	51,2 mln	€ 6 mln	€ 38,96
Haarlemmermeer	144.061	1.840	27,8 mln	€ 5,3 mln	€ 36,68
Hilversum	88.888	1.920	31,0 mln	*	*
Zaandstad	150.598	3.870	58,5 mln	€ 8,2 mln	€ 54,61
G7	1.634.938	53.980	867,1 mln	€ 89,5 mln	

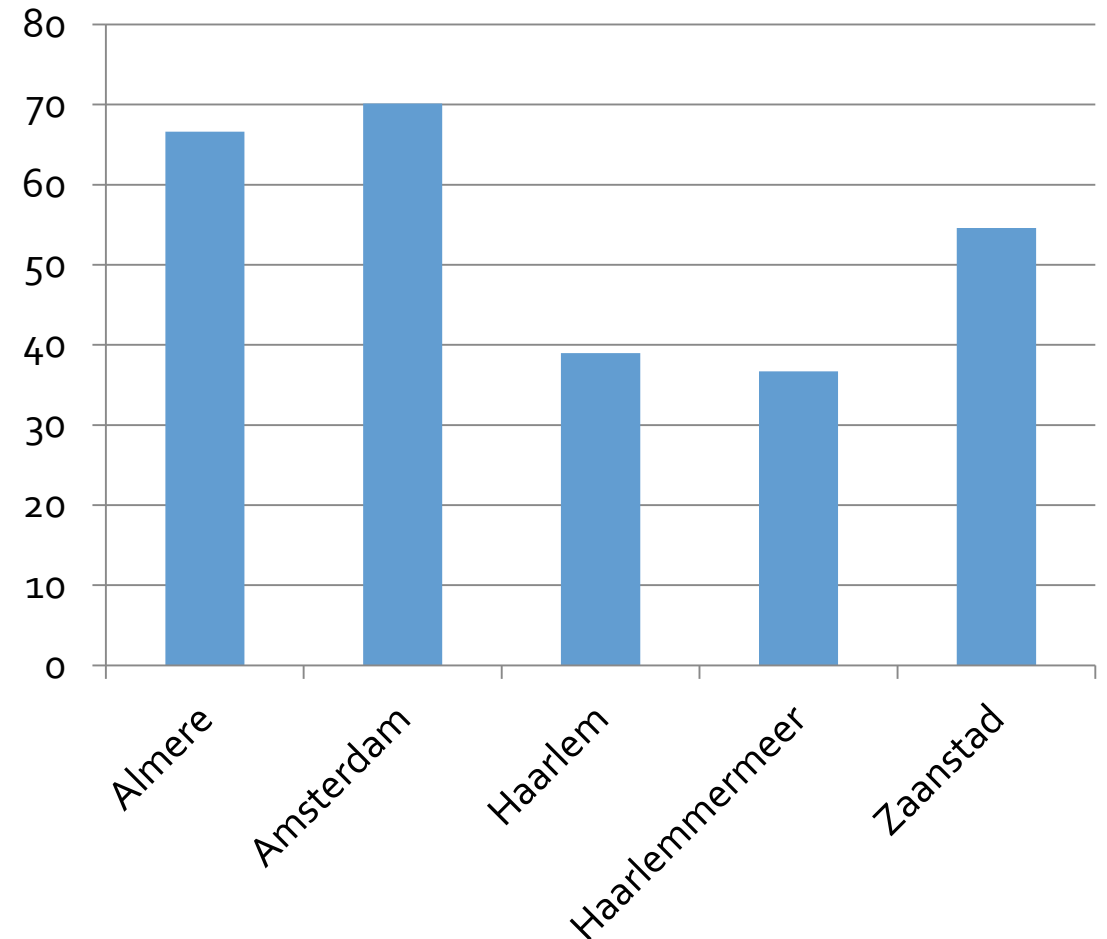
* Voor vijf gemeenten is uitgevraagd wat er in 2017 uit de eigen middelen is ingezet ter inkomensondersteuning

Amsterdam, Almere en Zaanstad geven relatief veel uit aan inkomensondersteuning vanuit de eigen middelen

Uitgaven reguliere bijstand, per inwoner

Gemeentelijke uitgaven aan inkomensondersteuning, per inwoner

* Van Amstelveen en Hilversum ontbreken de gemeentelijke uitgaven

Bij snel groeiend aantal bijstandsgerechtigden lopen gemeenten risico's op hun door het rijk verstrekte budget

1 Rijksbudget BUIG wordt per gemeente jaarlijks vastgesteld, met per jaar 2 ijkmomenten

2 Bij of groei of krimp van het aantal bijstandsgerechtigden hebben gemeenten een tekort of een overschot op dat budget. Groei- of krimp van bijstandsgerechtigden (conjunctuur effect, beleidseffecten en realisatie jaar t-1) wordt verwerkt in het macrobudget en gedurende het jaar ook bijgesteld. De verdeling (draaien van verdeelmodel) gebeurt wel maar 1 keer en loopt achter (circa 1,5-2 jaar). Dat betekent dus dat bij snellere groei van het aantal bijstandsgerechtigden het verdeelmodel dat effect pas met vertraging aan de betreffende gemeente toerekent. De latende gemeente heeft dan voordeel en de ontvangende gemeente heeft dan nadeel.

Gemeenten kunnen op de BUIG 3 typen tekorten hebben:

- 3
1. tekort als gevolg van ontoereikend macrobudget (door bijvoorbeeld uitname vangnetuitgaven)
 2. tekort als gevolg verdeelmodel (sommige gemeenten worden licht overschat, sommige wat onderschat)
 3. of een combinatie van beiden.

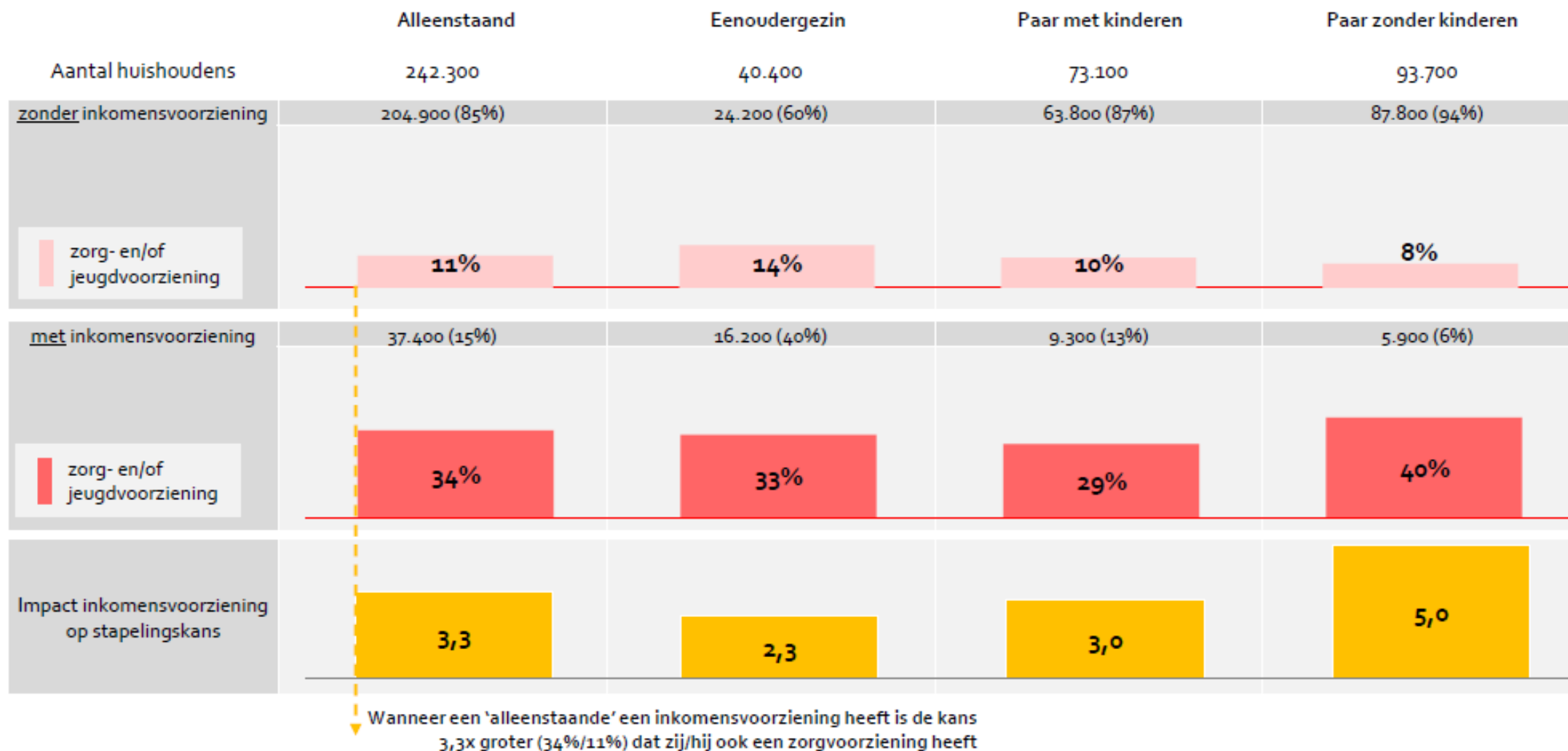
Elke gemeente loopt maximaal 8,5% (vanaf 2019 10%) eigen risico op het budget.

Het risico op het bijstandsbudget door groei van het aantal ontvangers verschilt sterk tussen gemeenten

Gemeente	Budget 2017	inwoners 2017	Maximaal risico op budget (10%)	Risico per inwoner**
Almere	€ 86.259.152	200.914	€ 8,6 mln	€ 43
Amstelveen	€ 15.591.738	89.294	€ 15,6 mln	€ 17
Amsterdam	€ 596.792.427	844.947	€ 59,7 mln	€ 71
Haarlem	€ 51.248.036	159.229	€ 51,2 mln	€ 32
Haarlemmermeer	€ 27.786.075	146.003	€ 27,8 mln	€ 19
Hilversum	€ 31.004.859	88.888	€ 3,1 mln	€ 35
Zaandstad	€ 58.510.534	153.679	€ 5,8 mln	€ 38

* Worst case scenario, wanneer de groei van het aantal bijstandsgerechtigden zoveel groter is dan de modellen hadden begroot, dat het 10% risico volledig wordt gevuld. Er vanuitgaande dat grotere gemeenten een grotere gemeentebegroting hebben, geeft deze maat, ten behoeve van onderlinge vergelijkbaarheid, de relatieve omvang van het door de gemeente in een worst case scenario gelopen risico op het budget weer

Hoge bijstandsafhankelijkheid gaat bovendien vaak hand in hand met hogere behoefte (en gemeentelijke uitgaven) aan zorgondersteuning

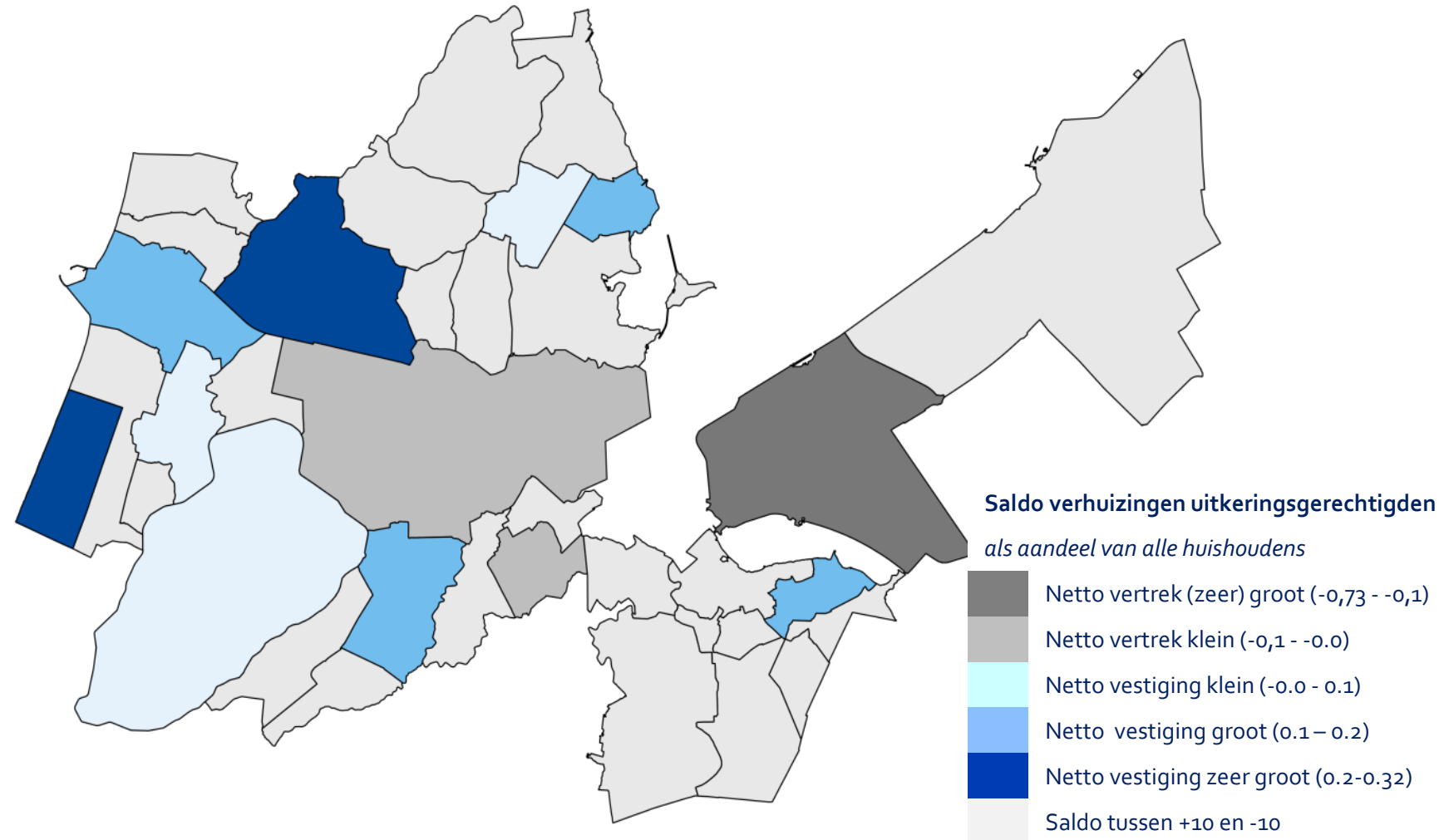
Bron: Gemeente Amsterdam, 2018, ZICHT EN GRIP OP SOCIAAL EERSTE OPBRENGSTEN EN INZICHTEN - Analyse van stapeling van voorzieningen in het sociale domein

BIJLAGE: HYPOTHESES OVER VERKLARINGEN IN VERSCHILLEN IN BIJSTANDSAFHANKELIJKHEID

Verklaring 1: Het netto vertrek vanuit Amsterdam van bijstandsgerechtigden

- In twee gemeenten ligt het vertrek van uitkeringsgerechtigden duidelijk hoger ligt dan de vestiging: Almere (-340)* en Amsterdam (-150).
- De gemeenten Zaanstad (+140) en Zandvoort (+20) ontvingen naar verhouding relatief veel uitkeringsgerechtigden (donkerblauw).

Verhuizingen uitkeringsgerechtigden binnen de MRA (2013-2014)*

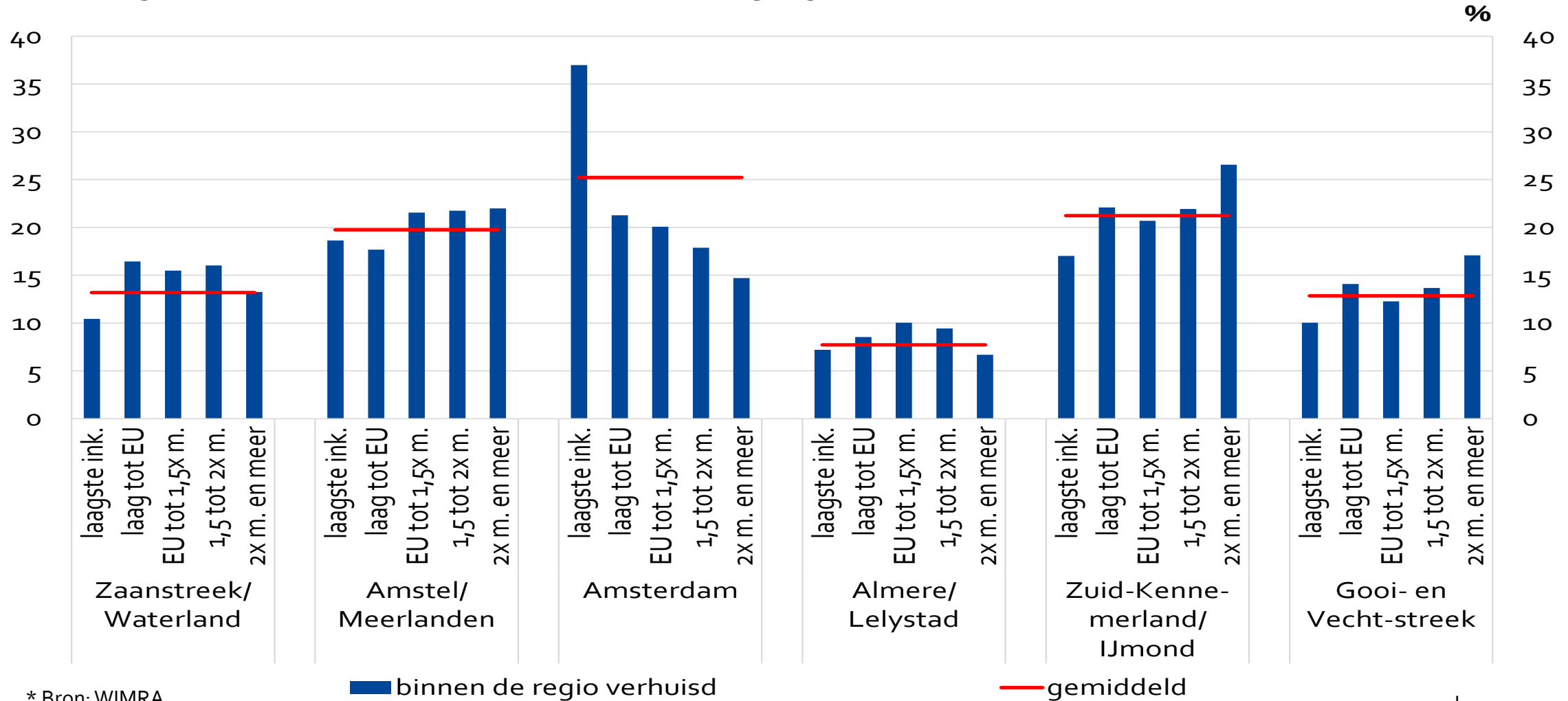

* Het negatieve saldo voor Almere komt voor een belangrijk deel doordat er in Almere een AZC is gevestigd. Een flink deel van de verhuisstromen van bijstandsgerechtigden zijn statushouders die vanuit het AZC naar een zelfstandige woning verhuizen.

* Bron: OIS Amsterdam

Binnen de MRA verhuizen de lagere inkomens relatief veel naar Amsterdam (vaak studenten) en Zaanstreek-Waterland

Verhuizingen binnen de MRA naar inkomen en bestemmingsregio, 2013-2014*

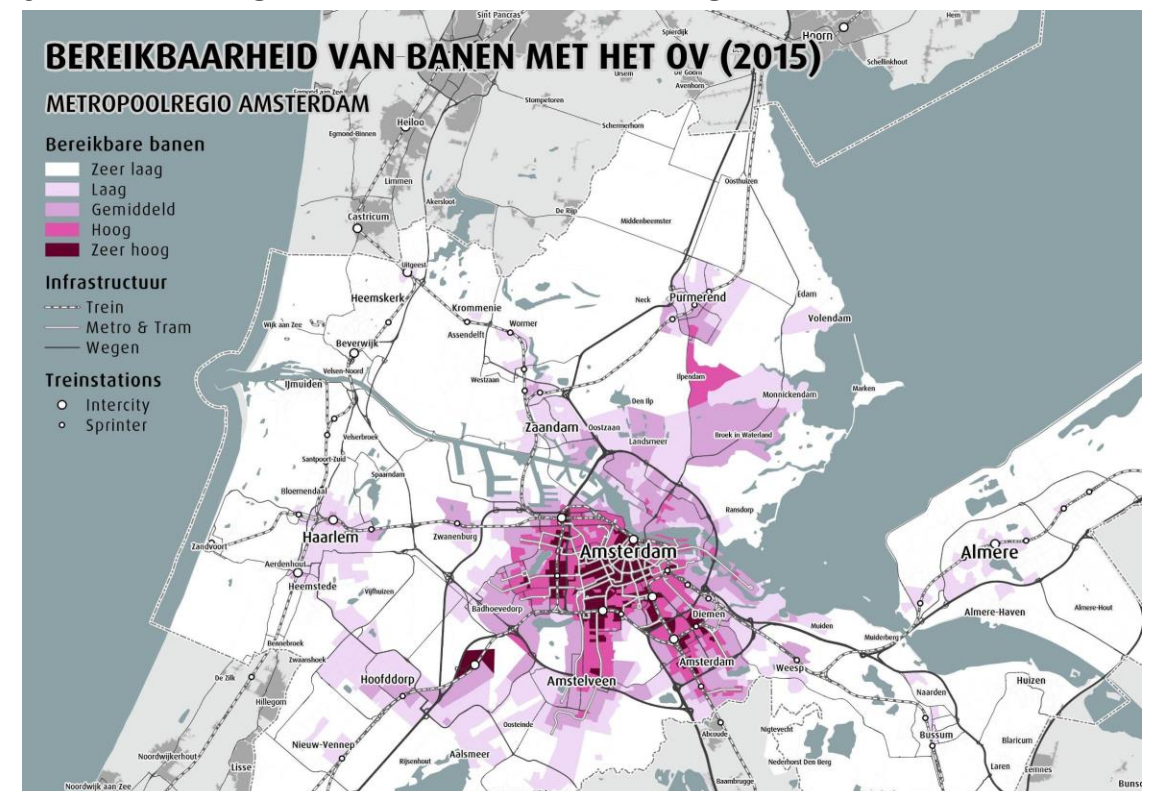
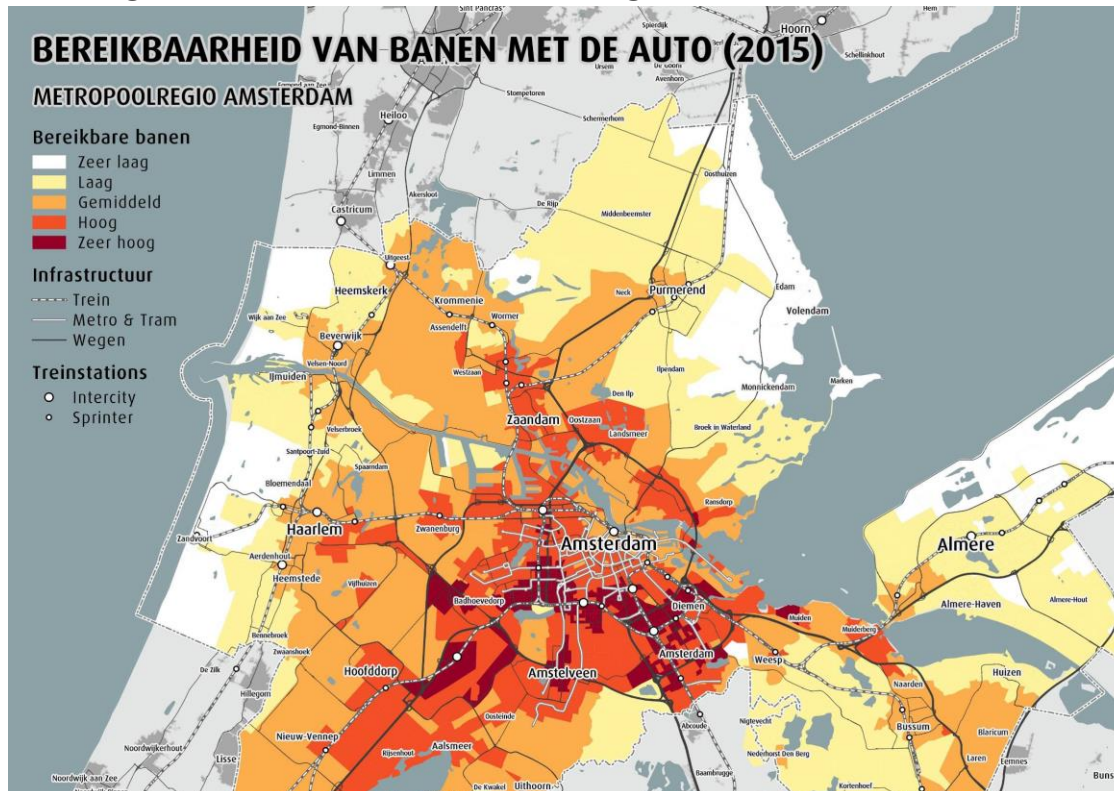

* Bron: WIMRA

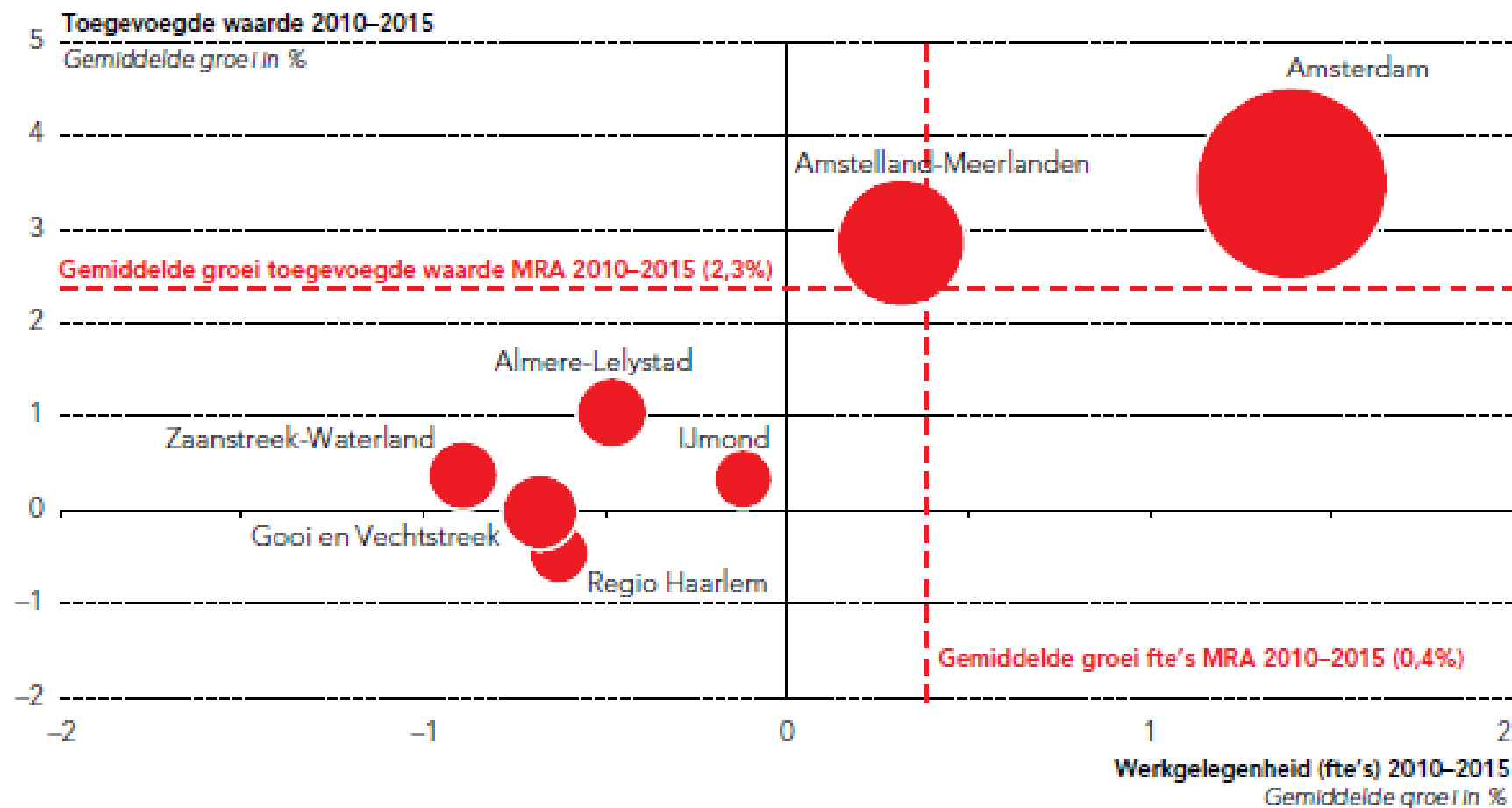
Verklaring 2 (hypothese): Bereikbaarheid van banen zorgt wellicht voor snellere uitstroom uit bijstand

Conclusies uit onderzoek naar bereikbaarheid banen in de MRA*

- Bereikbaarheid van banen met OV is in de regio veel lager dan in Amsterdam (veel banen in Amsterdam).
- Bereikbaarheid van banen per auto is goed aan de Zuidkant van de MRA (veel banen aan de zuidkant).
- Bereikbaarheid van banen neemt snel af richting Lelystad en richting de Kop van Noord-Holland (minder banen daar).
- In sommige gemeenten met minder bijstandsgerechtigden zijn toevallig ook meer geschikte banen dichtbij beschikbaar, er is geen verdiepend onderzoek gedaan naar in- en uitstroom bijstand in die gemeenten dus vooralsnog is dit een hypothese.

De economie groeit aan de zuidkant van de MRA aanzienlijk harder dan aan de noordkant

VERANTWOORDING

Verantwoording

Opdrachtgever:

Duco Stuurman (Stedelijk Directeur Cluster Sociaal Amsterdam), namens clusterdirecteuren sociaal van Haarlem, Haarlemmermeer, Almere, Zaanstad

Opdrachtnemer:

Ralph Ploeger (Strategie Team Amsterdam), in samenwerking met Herman Swen (gemeente Zaanstad)

Toelevering van cijfers en analyses:

Gemeente Almere: Michiel van Essen (Sociaal Domein), Mathijs Tuynman (Onderzoek en Statistiek), Paul Mulder (Onderzoek en Statistiek)

Gemeente Amsterdam: Arnold Jousma (DWI), Hester Booi (OIS)

Gemeente Haarlem: Piet Haker (Sociaal Domein)

Gemeente Haarlemmermeer: Marion Wester (Samenleving, Team Ontwikkeling)

Gemeente Zaanstad: Emile Dekker (Kaders en Regie)

Keuzes in cijfers

Alle Cijfers: CBS Statline, tenzij anders vermeld

Bijstandsontvangers: CBS, reeks bijstandsuitkeringen aan personen tot de AOW-leeftijd

Sociale huurwoningen: CBS, reeks huurwoningen in eigendom van woningcorporaties